

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΟΥ ΛΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΔΙΑΧΥΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΝΕΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

Αγνή Μαρκαντωνάτου
Σωτηρία Σαμπάνη

Εισαγωγή

Σκοπός της εισήγησής μας είναι: α) Ο εντοπισμός στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού, που συμβάλλουν στην εξακίνωση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης σε κάθε σχολική κοινότητα και β) οι προϋποθέσεις που δημιουργούνται με τα Νέα Προγράμματα Σπουδών για την αξιοποίηση του λαϊκού πολιτισμού στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

Διαπολιτισμική Εκπαίδευση - Λαϊκός Πολιτισμός

Η πολυπολιτισμικότητα των ελληνικών σχολείων συνέβαλε στη δημιουργία της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, η οποία έχει ως στόχο την αποδοχή και την αρμονική διαβίωση ατόμων που προέρχονται από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα. Για την επιτυχία των σκοπών αυτών η διαπολιτισμική εκπαίδευση στρέφεται σήμερα στην επιλογή νέων παιδαγωγικών και διδακτικών δρόμων, που θα ικανοποιούν κυρίως την ανάγκη για επικοινωνία, αλληλογνωριμία, ανάπτυξη αυτοαισθήματος και αμοιβαίο σεβασμό των μαθητών της πολυπολιτισμικής τάξης (Δαμανάκης, 1997).

Πρόσφορο πεδίο για την πραγματοποίηση της “πολιτισμικής συνάντησης” στην οποία στοχεύει η διαπολιτισμική εκπαίδευση αποτελεί ο λαϊκός πολιτισμός. Με το λαϊκό πολιτισμό αναδεικνύονται τα κοινά πολιτισμικά στοιχεία ανάμεσα στους λαούς χωρίς να παραγνωρίζονται και οι ιδιαιτερότητες οι οποίες καθορίζουν τη διαφορετικότητα κάθε λαού (Γκότοβος, 2002).

Η παρατήρηση, ο εντοπισμός και η διδακτική προσέγγιση των στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού οδηγούν τους μαθητές στη βαθύτερη συνειδητοποίηση της ιστορίας ενός λαού και αναδένουν το παρελθόν με το παρόν και το μέλλον, το εδώ με το εκεί, συνδέοντας τις γενιές καθώς και τους κρίκους στην αλυσίδα της ιστορικής συνέχειας (Μωραΐτη, 1997). Οι μαθητές μαθαίνουν να σέβονται τον πολιτισμό των άλλων, βρίσκουν ομοιότητες στα ήθη και έθιμα των άλλων λαών, στα παραμύθια, δημοτικά τραγούδια, παιχνίδια, έργα λαϊκής τέχνης, κτίσματα κ.ά., και συνειδητοποιούν πως όσα ενώνουν τους πολιτισμούς είναι περισσότερα από εκείνα που τους διαφοροποιούν.

Τα περισσότερα παιδιά έχουν έρθει σε επαφή με στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού σε διάφορες εκφάνσεις της καθημερινής τους ζωής, δηλαδή όταν άκουσαν δημοτικά τραγούδια, αντάλλαξαν αινίγματα και παροιμίες, απόλαυσαν την αφήγηση ενός λαϊκού παραμυθιού, χόρεψαν ελληνικούς χορούς, έδειξαν ενδιαφέρον για ένα παλαιό αντικείμενο κ.ά.. Για να σημαίνουν όμως κάτι τα στοιχεία αυτά θα πρέπει να μορφοποιηθούν στη σκέψη των παιδιών, να ενσωματωθούν στις παλαιότερες γνώσεις τους, να οργανωθούν

σε ενιαία σύνολα. Τότε μόνο θα τους δοθεί η δυνατότητα να τα ερμηνεύσουν και να τα γνωρίσουν, να εκτιμήσουν και να αγαπήσουν τον πολιτισμό των γενεών που προηγήθηκαν εδώ και αλλού (Μωραΐτη, 1997). Προκειμένου να γίνει αυτό θα πρέπει μέσα από συγκεκριμένες δραστηριότητες να επεξεργαστούν τα στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού, ώστε να συνειδητοποιήσουν τη δική τους θέση και να κατανοήσουν τη συνέχεια του πολιτισμού στην πολυπολιτισμική κοινωνία.

Η γνωριμία με το διαφορετικό επιτυγχάνεται με τη γνώση του πολιτισμού των άλλων, ώστε να αναπτυχθούν συναισθήματα αποδοχής και συνύπαρξης. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την αξιοποίηση των στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού στην μικροκοινωνία της διαπολιτισμικής τάξης.

Προϋποθέσεις αξιοποίησης του λαϊκού πολιτισμού

Τα νέα προγράμματα σπουδών με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και τα συνακόλουθα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΑΠΣ), στα πλαίσια της διαμορφούμενης πολυπολιτισμικής κοινωνίας, ενισχύουν την πολιτισμική και γλωσσική ταυτότητα των μαθητών δημιουργώντας προϋποθέσεις αξιοποίησης των στοιχείων του λαϊκού πολιτισμού. Η λαϊκή παράδοση και ο λαϊκός πολιτισμός μπορούν να καταστήσουν την πολιτισμική ποικιλότητα υγιή με την αναζωογόνηση των κυρίαρχων παραδόσεων και την καλλιέργεια σεβασμού στην πολιτισμική ετερότητα των άλλων, ώστε όλοι να ζουν αρμονικά σε ένα περιβάλλον πολιτισμικής και γλωσσικής πολυμορφίας. Αυτό απαιτεί ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων, δεξιοτήτων επικοινωνίας, συνεργασίας και συμμετοχής όλων στις σύγχρονες κοινωνικές εξελίξεις. Για την επίτευξη, επομένως, αρμονικής κοινωνικής ένταξης, είναι απαραίτητο κάθε άτομο να μάθει να συμβιώνει με τους άλλους, σεβόμενο τον πολιτισμό και τη γλώσσα τους, διατηρώντας ταυτόχρονα την εθνική και πολιτισμική ταυτότητά του (ΦΕΚ τεύχος Β΄ 303-304/13-03-2003).

Με τα ΔΕΠΠΣ και ΑΠΣ δίνεται ξεχωριστή θέση στο λαϊκό πολιτισμό. Αν και δε διδάσκεται ως διακριτό μάθημα στο ωρολόγιο πρόγραμμα, εξακτινώνεται στους άξονες γνωστικού περιεχομένου όλων των μαθημάτων του δημοτικού σχολείου, δημιουργώντας μαθησιακό περιβάλλον κατάλληλο για διάχυση της διαπολιτισμικότητας. Ο λαϊκός πολιτισμός κατέχει σημαντική θέση στα ΑΠΣ καθώς πολλές από τις ενδεικτικές δραστηριότητες και τα σχέδια εργασίας που προτείνονται σε αυτά, φωτίζουν διάφορες πτυχές του και προσφέρουν την ευκαιρία στους μαθητές, συνήθως μέσα από ομαδοσυνεργατικές διαδικασίες, για συνεξέταση, σύγκριση και σχολιασμό πολιτισμικών στοιχείων. Επίσης στο ΔΕΠΠΣ προτείνονται οι παρακάτω καινοτομίες οι οποίες προωθούν την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και την αυτονομία στο σχεδιασμό του εκπαιδευτικού έργου:

Η αντικατάσταση του 25% του συνόλου των κειμένων των βιβλίων του γλωσσικού μαθήματος με κείμενα αυθεντικά από τον ευρύτερο κοινωνικό χώρο του μαθητή, εφόσον διασφαλίζονται οι προδιαγραφές ποιότητας και καταλληλότητας γλώσσας και περιεχομένου.

Οι διαθέσιμες δραστηριότητες και τα διαθέσιμα σχέδια εργασίας τα οποία καλύπτουν ποσοστό 10% του ετήσιου συνόλου ωρών διδασκαλίας όλων των μαθημάτων.

Το πρόγραμμα της Ευέλικτης Ζώνης, στις ενδεικτικές θεματικές της οποίας περιλαμβάνεται και ο «Πολιτισμός-Διαπολιτισμική επικοινωνία και αλληλεπίδραση».

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε ενδεικτικά στη δυνατότητα αξιοποίησης του παραμυθιού, του παραδοσιακού παιχνιδιού και της λαϊκής τέχνης στο δημοτικό σχολείο μέσα από τα νέα βιβλία

Το παραμύθι ως σχολική δραστηριότητα.

Το παραμύθι είναι ζωή, κίνηση, δημιουργία και προσφέρεται για πολλαπλές και ποικίλες δραστηριότητες, ατομικές ή ομαδικές, που καλλιεργούν τη φαντασία και την ευρηματικότητα των παιδιών, τη δημιουργικότητα και την καλλιτεχνική δεξιότητα. Οι δράσεις αυτές ψυχαγωγούν τα παιδιά και εμπλουτίζουν πολιτιστικά την ατμόσφαιρα (Αναγνωστόπουλος, 1999). Σήμερα γίνεται προσπάθεια αναγέννησης του παραμυθιού καθώς διαπιστώθηκε ότι «το παραμύθι γενικώς εισάγει το παιδί στον κόσμο της πραγματικότητας μέσα από ένα μυθικό δρόμο. Και έτσι συντείνει στην ανάπτυξη της φαντασίας, της δημιουργικής και της αναλογικής σκέψης. Όσον αφορά στη γλωσσική ανάπτυξη, το παραμύθι βοηθά στην ανάπτυξη των εκφραστικών μέσων, της αφήγησης και της αισθητικής καλλιέργειας. Με το παραμύθι οι μαθητές διαμορφώνουν θετικές αξίες και στάσεις μέσα από αλληπάλληλες ταυτίσεις ή απορρίψεις ηρώων.» (Φ. 12/429/8526/2/Γ1/18-8-2003 ΥΠΕΠΘ)

Η παραπάνω εγκύκλιος του ΥΠΕΠΘ επαναφέρει το παραμύθι δυναμικά στο πρόγραμμα του Δημοτικού Σχολείου, όχι ως ξεχωριστό επιπλέον μάθημα αλλά ως δραστηριότητα στα πλαίσια του προγράμματος της Ευέλικτης Ζώνης, της Σχολικής Ζωής στις Α΄ και Β΄ τάξεις, στη Μελέτη Περιβάλλοντος (ενότητα Πολιτισμός), στη Θεατρική Αγωγή και γενικά σε όλα τα μαθήματα.

Στη σημερινή πολυπολιτισμική πραγματικότητα η παρουσία του παραμυθιού στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση παίζει σημαντικό ρόλο καθώς το παραμύθι κυκλοφορεί εύκολα από τόπο σε τόπο, η υπόθεσή του δηλαδή δε δεσμεύεται από τον τόπο, ούτε και από το χρόνο, είναι κοινό κτήμα της ανθρωπότητας, και μαζί εθνικό κτήμα κάθε λαού και κάθε εποχής (Σαϊτάκης, 1999). «Με εκείνο το “Μια φορά κι έναν καιρό”, ο αφηγητής παίρνει μαζί του τον ακροατή έξω από την τωρινή πραγματικότητα, σ’ ένα μακρινό και ακαθόριστο παρελθόν, σ’ έναν κόσμο όπου το γεγονός της ημέρας μπορούσε να είναι παράδοξο, διαφορετικό από το γεγονός της δικής μας καθημερινής ζωής. Έτσι, με τα παραμύθια του, οι απλοί άνθρωποι όλου του κόσμου ανανεώνουν τη χαρά της ζωής στην καταπτοημένη από τη σκληρή πραγματικότητα ζωή τους.» (Μερακλής, 2001) Το παραμύθι μπορεί να έχασε σήμερα την αίγλη του τζακιού, δεν έχασε όμως τη δύναμη να γεννάει όνειρα (Αναγνωστόπουλος, 1999).

Στα νέα σχολικά βιβλία υπάρχουν διάσπαρτα παραμύθια, με τη μορφή κειμένων ή δραστηριοτήτων, αλλού λιγότερο κι αλλού περισσότερο, σε όλα τα

μαθήματα, από το βιβλίο των μαθηματικών της Α΄ τάξης «Ο λύκος και τα επτά κατσικάκια», μέχρι το βιβλίο της γλώσσας της Στ΄ τάξης «Η χελώνα και ο Ρεβιθάκης»

Παρατηρούμε ότι το παραμύθι «Η χελώνα και ο Ρεβιθάκης» (α΄ τεύχος, ενότητα Διατροφή), που περιλαμβάνεται στα Ελληνικά Παραμύθια, εκλογή Γ. Α. Μέγα, εκδ. Ι. Δ. Κολλάρος, Αθήνα, 1993 (διασκευή), αποσκοπεί να ευαισθητοποιήσει τα παιδιά μέσα από μια φανταστική μυθική ιστορία με απλό, γνήσιο τρόπο να ασχοληθούν όχι μόνο με τη διατροφή του τόπου τους αλλά και με τις διατροφικές συνήθειες των άλλων λαών.

Παίρνοντας αφορμή από τις δοκιμασίες που υπέβαλε ο βασιλιάς στον ψαρά και είχαν σχέση με τον τρόπο διατροφής εκείνης της εποχής, το βιβλίο του μαθητή και το τετράδιο εργασιών προτείνουν δημιουργικές και διαθεματικές δραστηριότητες κατά τις οποίες οι μαθητές, ατομικά και ομαδικά, εκφράζουν διατροφικές τους συνήθειες προσωπικές και των οικογενειών τους.

Ο κάθε μαθητής παρουσιάζει συνταγές του τόπου που ζει και του τόπου καταγωγής του. Με αυτόν τον τρόπο οι μαθητές εντοπίζουν στοιχεία λαϊκού πολιτισμού που έχουν σχέση με τη διατροφή εδώ και αλλού, χθες και σήμερα. Παρατηρούν ομοιότητες και διαφορές, γίνονται μια μεγάλη παρέα, οργανώνουν στην τάξη τους “γωνιά λαϊκού πολιτισμού” όπου τοποθετούν τα προϊόντα των εργασιών τους.

Επιπλέον, με το παραμύθι από την Κίνα «Ο μανδαρίνος και ο γάτος» που ακολουθεί τις δραστηριότητες του προηγούμενου παραμυθιού, καλλιεργείται ο αφηγηματικός λόγος από τους μαθητές, οι οποίοι οφείλουν να συνεχίσουν και να τελειώσουν το παραπάνω παραμύθι. Η γραμματική διδάσκεται και εμπειδώνεται χωρίς να σκορπίσει την ομορφιά του παραμυθιού (λειτουργική γραμματική) αλλά εξασκώντας την παρατήρηση των μαθητών με παιγνιώδη μορφή.

Ο εκπαιδευτικός, εκτός των προτεινόμενων δραστηριοτήτων, έχει τη δυνατότητα με διάφορες τεχνικές να αξιοποιήσει στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού που υπάρχουν και στα άλλα παραμύθια των σχολικών εγχειριδίων, ώστε να καλλιεργήσει δεξιότητες επικοινωνίας, και συνεργασίας ανάμεσα στους μαθητές μιας πολυπολιτισμικής τάξης.

Τέτοιες δραστηριότητες είναι

- Αναδιήγηση του παραμυθιού ή δημιουργία νέου με προσθήκη ηρώων, σκηνών, περιστατικών κ.λπ. και δραματοποίησή του.
- Εικονογράφηση σκηνών του παραμυθιού και δημιουργία βιβλίου της τάξης με εικονογραφημένο παραμύθι.
- Κατασκευές με χαρτόνι, πηλό, πλαστελίνη κ.ά.
- Αναζήτηση λαϊκών παραμυθιών στο ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον των μαθητών, παρουσίαση σύγκριση και δημιουργία συλλογής.

Στη διάχυση της διαπολιτισμικότητας συμβάλλουν τα άφθονα παραμύθια που συναντάμε στα Ανθολόγια όλων των τάξεων, τόσο από διάφορα μέρη της χώρας μας όσο και από άλλους λαούς, καθώς και οι δραστηριότητες, ομαδικές, δημιουργικές, διαθεματικές που υπάρχουν σε όλα τα βιβλία ή επινοούνται από τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές.

Ενδεικτικά αναφέρουμε από το Ανθολόγιο τα: «Φύλλο, φύλλο της κουκιάς», παραμύθι από τη Μήλο, «Το μέλι», λαϊκό παραμύθι από την Κάσο, «Η σφυρίχτρα», λαϊκό γαλλικό παραμύθι, δραστηριότητα παραγωγής γραπτού λόγου από έργο λαϊκής τέχνης που παρατηρούν τα παιδιά (μπατανία από την Κρήτη), και από τη Μελέτη Περιβάλλοντος δραστηριότητες όπως: διασκευή παραμυθιού στη διδακτική ενότητα «Βιβλίο» και αναζήτηση και παρουσίαση παραμυθιών σχετικά με φυτά στη διδακτική ενότητα «Φυτά».

Η θέση του παιχνιδιού στο σχολείο

Το παιχνίδι αποτελεί μέρος της καθημερινής ζωής του παιδιού και ιδιαίτερα κατά την πρώτη παιδική ηλικία κινητοποιεί όλον τον ψυχικό και πνευματικό του κόσμο επιδρώντας θετικά στις σκέψεις, στα συναισθήματα και στη φαντασία του.

Το παιχνίδι επίσης εξυπηρετεί γνωστικές, κοινωνικές και συναισθηματικές λειτουργίες ενώ συγχρόνως συμβάλλει στην ανάπτυξη της δημιουργικής σκέψης και διευκολύνει τις γνωστικές διαδικασίες. Μέσω του παραδοσιακού παιχνιδιού τα παιδιά εξασκούν ικανότητες και δεξιότητες κοινωνικοποίησης, επικοινωνίας, ένταξης σε ομάδες, αποδοχής της διαφορετικότητας και εντάσσονται σταδιακά στον αυριανό κόσμο των ενηλίκων (Ματή-Ζήση, 1999).

Στο δημοτικό σχολείο το παιχνίδι είχε πάντα το δικό του χώρο. Με το ΔΕΠΠΣ ο χώρος αυτός γίνεται μεγαλύτερος, όπως θα δούμε από τα παραδείγματα στα οποία θα αναφερθούμε στη συνέχεια.

Στη Μελέτη Περιβάλλοντος όλων των τάξεων υπάρχει ιδιαίτερη ενότητα αφιερωμένη στον πολιτισμό. Συγκεκριμένα, στο βιβλίο της Α΄ τάξης η γενική ενότητα με τίτλο «Ο πολιτισμός μας» καλύπτει τις εξής επιμέρους ενότητες: «Τα παιχνίδια άλλοτε και σήμερα», «Πώς ανακαλύπτω την ιστορία του τόπου μου», «Τι είναι ο πολιτισμός». Κάθε ενότητα περιέχει κεφάλαια με υποθέματα που αναφέρονται σε διάφορα είδη του λαϊκού πολιτισμού.

Θα ασχοληθούμε ενδεικτικά με τον τρόπο που διαπραγματεύεται το βιβλίο ένα πολύ αγαπητό στα παιδιά όλων των ηλικιών θέμα, τα παιχνίδια, και ιδιαίτερα τα παραδοσιακά. Το κεφάλαιο «Τα παιχνίδια άλλοτε και σήμερα» εισάγεται με προκαταβολικούς οργανωτές έναν πίνακα του Σ. Σαββίδη «Γύρω γύρω όλοι» καθώς και εικόνες από άλλα παραδοσιακά και σημερινά παιχνίδια, ατομικά ή ομαδικά, όπως η σβούρα, το κρυφτό, κότσια, κούνια, σκάκι και ηλεκτρονικό.

Ο εκπαιδευτικός παροτρύνει τα παιδιά να παρατηρήσουν τις εικόνες και στη συνέχεια με ενεργητική συμμετοχή όλων των μαθητών της τάξης συμπληρώνεται αραχνόγραμμα. Δίνεται έτσι η δυνατότητα στα παιδιά να ανασύρουν από τα προσωπικά τους βιώματα και ανάλογα τον τόπο

καταγωγής τους, ποια παιχνίδια γνωρίζουν, ποια παίζουν σήμερα ή ποια παιχνίδια δεν παίζονται συχνά σήμερα μολονότι είναι αγαπητά διότι δε λειτουργεί η γειτονιά στις τοπικές κοινωνίες. Στη συνέχεια ακολουθεί δραστηριότητα στο βιβλίο του μαθητή που αφορά διάκριση των παιχνιδιών σε ατομικά και ομαδικά και ταξινόμησή τους σε πίνακα ανάλογα με το ποια παιχνίδια παίζονταν τα παλιά χρόνια και ποια παίζονται σήμερα.

Μπορεί ακόμη να τους ζητηθεί, εφ' όσον μιλάμε για πολυπολιτισμική τάξη, να συγκρίνουν παιχνίδια του τόπου τους με παιχνίδια άλλων λαών,. Ο εκπαιδευτικός δημιουργεί με κατάλληλες ερωτήσεις γέφυρα επικοινωνίας, ώστε τα παιδιά εργαζόμενα σε ομάδες να επισημάνουν ποια εξακολουθούν να υπάρχουν, σε τι μοιάζουν και σε τι διαφέρουν με τα παλαιά. Με αυτόν τον τρόπο γίνεται ενασχόληση με τις διαθεματικές έννοιες μεταβολή, ομοιότητα, διαφορά, επικοινωνία, αλληλεπίδραση, πολιτισμός.

Επιπλέον σε αυτήν την ενότητα δίνονται δραστηριότητες δημιουργικής ανασύστασης, όπως, να περιγράψει το κάθε παιδί το αγαπημένο του παιχνίδι, να αιτιολογήσει την προτίμησή του και όλα μαζί να ετοιμαστούν για ένα παιχνίδι ρόλων αναπαριστώντας το καθένα το αγαπημένο του παιχνίδι. Ακολουθούν δραστηριότητες στο τετράδιο εργασιών, οι οποίες δημιουργούν πρόσφορο πεδίο για τον εντοπισμό στοιχείων λαϊκού πολιτισμού από τους ίδιους τους μαθητές. Τα παιδιά παρατηρούν σκίτσα εικόνων που παρατίθενται και παροτρύνονται να ανακαλύψουν για ποιο παιχνίδι πρόκειται και πώς παίζεται. Με αυτόν τον τρόπο έρχονται σε επαφή με παραδοσιακά διαχρονικά παιχνίδια όπως το μπιζ, η τυφλόμυγα κ.ά. τα οποία μπορούν να τα παίξουν στην αίθουσα ή στην αυλή. Οι μαθητές γίνονται επίσης ερευνητές, ρωτούν και μαθαίνουν ποια παιχνίδια παίζονταν άλλοτε από τους γονείς τους, τους παππούδες τους, τους γνωστούς τους.. Μπορούν τέλος να κάνουν εικονογραφημένο άλμπουμ με τα γνωστά και αγαπημένα τους παιχνίδια, καθώς και να κατατάξουν τα παιχνίδια σε ομαδικά, επιτραπέζια, εσωτερικού-εξωτερικού χώρου, παλαιά-σύγχρονα.

Κατά παρόμοιο τρόπο μπορούν να αξιοποιούνται όλες οι δραστηριότητες με θέμα τα παιχνίδια. Η ταξινόμηση, η σύγκριση, η κατάταξη, η εικονογράφηση, το παίξιμο, η συλλογή πληροφοριών για το ένα ή το άλλο παιχνίδι βοηθούν όλους τους μαθητές μιας πολυπολιτισμικής τάξης να γνωριστούν, να αποδεχτούν ο ένας τον άλλον, να σεβαστούν τον πολιτισμό, να καλλιεργήσουν στάσεις και δεξιότητες.

Διδακτική αξιοποίηση έργων λαϊκής τέχνης

Μιλώντας για λαϊκή τέχνη αναφερόμαστε συγχρόνως σε υλικά αντικείμενα καταταγμένα σε διάφορες ομάδες και κατηγορίες που καλύπτουν πρακτικές ανάγκες και σε εκφραστικές μορφές, όπως τις δημιουργούν οι “καλές”, οι ωραίες τέχνες. Η τέχνη είναι μια εξελιγμένη βαθμίδα της ζωής, είναι η ίδια η ζωή σε άλλο επίπεδο (Μερακλής, 2001).

Οι παραδοσιακές κοινωνίες, μπορούν να δώσουν αληθινό μάθημα πολιτισμού στις σύγχρονες, ένα μάθημα ένταξης του ατόμου στην ομάδα, της τέχνης στην καθημερινότητα, της φύσης στον πολιτισμό. Είναι δυνατή η διατήρηση, αλλά

και η μεταφορά στοιχείων του πολιτισμού από μια εποχή σε μια άλλη ακόμη κι αν πρόκειται για πολύ διαφορετικές εποχές.

Έργα της λαϊκής τέχνης παρουσιάζουν στοιχεία που συνδέουν αρμονικά την τέχνη με τη χρησιμότητα. Ο συνδυασμός και η συλλειτουργία χρηστικότητας και αισθητικής είναι κάτι που παρατηρείται στα προϊόντα της λαϊκής τέχνης ώστε να αποτελεί συστατικό γνώρισμά της (Μερακλής, 2001).

Έργα λαϊκής τέχνης συναντάμε σε όλα τα βιβλία. Στο μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος από την Α΄ μέχρι την Δ΄ τάξη ο πολιτισμός αποτελεί ξεχωριστή θεματική ενότητα που παρουσιάζεται κάθε φορά ευρύτερη και προσαρμοσμένη στις δυνατότητες της κάθε ηλικίας. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η κάθετη διασύνδεση καθώς και η οριζόντια με άλλα μαθήματα όπως η γλώσσα, η ιστορία, τα θρησκευτικά, τα μαθηματικά, τη φυσική κ.ά. στα οποία τα παιδιά μπορούν να εντοπίσουν και να παρατηρήσουν χαρακτηριστικά έργων λαϊκής τέχνης συνδέοντάς τα με την καθημερινότητα και τα προσωπικά βιώματα και εμπειρίες τους.

Συγκεκριμένα στη γενική ενότητα «Ο πολιτισμός των Ελλήνων και των άλλων λαών», της Μελέτης Περιβάλλοντος Δ΄ τάξης επιτυγχάνεται η κάθετη διασύνδεση με την ενότητα πολιτισμός των προηγούμενων τάξεων και η οριζόντια με τα άλλα μαθήματα της τάξης όπου τα παιδιά εντοπίζουν στοιχεία πολιτισμού και ειδικότερα λαϊκού πολιτισμού.

Επιδίωξη στην ενότητα είναι η μελέτη του λαϊκού πολιτισμού στη συνέχειά του ως ζωντανό εξελισσόμενο στοιχείο της Ελλάδας και του κόσμου. Οι μαθητές κατανοούν ότι για τη μελέτη του λαϊκού πολιτισμού μία βασική πηγή είναι οι άνθρωποι, τα βιώματά τους και τα έργα τους, γι' αυτό πολλές προτεινόμενες δραστηριότητες επεκτείνονται και σε εργασίες εκτός του χώρου του σχολείου τους (συνεντεύξεις, συζητήσεις, επισκέψεις σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς κ.ά.). Οι δραστηριότητες του βιβλίου μαθητή και του τετραδίου εργασιών έχουν στόχο οι μαθητές να συγκρίνουν το «χθες» με το «σήμερα» ώστε να αναγνωρίζουν την επίδραση και τη συνέχεια στοιχείων του παρελθόντος.

Οι μαθητές παρατηρούν εικόνες παραδοσιακών αντικειμένων οικιακής χρήσης όπως θερμάστρα, σίδερο, κεντήματα και μοτίβα λαϊκής τέχνης, πασούμια από τη Σκόπελο κ.ά. Εντοπίζουν ομοιότητες, αλλαγές, εξαφάνιση κάποιων και αντικατάστασή τους από νέα σύγχρονης τεχνολογίας, κατανοώντας το πέρασμα του λαϊκού πολιτισμού από γενιά σε γενιά. Στη συνέχεια συλλέγουν διάφορα παλαιά χρηστικά ή διακοσμητικά έργα τέχνης και δημιουργούν ένα δικό τους λαϊκό μουσείο που περιέχει αντικείμενα από διάφορες εποχές, τόπους και λαούς στη “γωνιά της παράδοσης” της τάξης τους.

Ανάλογες δραστηριότητες αξιοποίησης έργων λαϊκής τέχνης υπάρχουν και στα άλλα μαθήματα, όπως για παράδειγμα στα μαθηματικά με την παρουσίαση μοτίβων σε αυθεντικά κεντήματα και υφαντά παλαιότερης εποχής.

Συμπεράσματα

Με το ΔΕΠΠΣ, τα ΑΠΣ και τα νέα βιβλία διαπιστώνεται ότι ο δρόμος προς τις πηγές του λαϊκού πολιτισμού και της παράδοσης μέσα από τα άφθονα

κείμενα και τις δραστηριότητες που αναφέρονται σε όλα τα είδη λαϊκού πολιτισμού (παροιμίες, αινίγματα, γλωσσοδέτες, δημοτικά τραγούδια, Καραγκιόζη, χοροί κ.ά.) γίνεται πλατύτερος, ευκολοδιάβατος, ελκυστικός, και οδηγεί στην απόκτηση παιδείας και γνώσης που συμβάλλουν στη συνύπαρξη των λαών και τη δημιουργία του πολίτη του κόσμου μέσα σε μία κοινωνία που θα σέβεται την ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητα του κάθε λαού.

Βιβλιογραφία

- Αναγνωστόπουλος, Β. Δ., «Η αξιοποίηση του παραμυθιού σε προγράμματα δημιουργικής απασχόλησης», στο Αναγνωστόπουλος, Β. Δ. (επιμ.), Λαϊκή παράδοση και σχολείο, Αθήνα: Καστανιώτης, 1999.
- Αυδίκος, Ε. Γ., Το λαϊκό παραμύθι, θεωρητικές προσεγγίσεις, Αθήνα: Οδυσσεάς, 1994.
- Αυδίκος, Ε. Γ., Το λαϊκό παιδί στην παραδοσιακή και τη σύγχρονη κοινωνία, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1996.
- Γκότοβος, Α., Εκπαίδευση και ετερότητα, Αθήνα: Μεταίχμιο, 2002.
- Δαμανάκης, Μ., Η εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα, Αθήνα: Gutenberg, 1997.
- Ματή-Ζήση, Ε., «Ελάτε να φτιάξουμε και να παίξουμε μαζί τα παιχνίδια των γονιών και των παππούδων μας», στο Αναγνωστόπουλος, Β. Δ. (επιμ.), Λαϊκή παράδοση και σχολείο, Αθήνα: Καστανιώτης, 1999.
- Ματσαγγούρας, Η. Γ, Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία και Μάθηση, Αθήνα: Γρηγόρης, 2000β.
- Μερακλής Μ. Γ, Ελληνική Λαογραφία, Λαϊκή τέχνη, Αθήνα: Οδυσσεάς, 1992.
- Μερακλής, Μ. Γ, «Η κοινωνία του παραμυθιού», στο Αναγνωστόπουλος, Β. Δ., και Λιάπης, Κ. (επιμ.), Λαϊκό παραμύθι και παραμυθάδες στην Ελλάδα, Αθήνα: Καστανιώτης, 1999.
- Μερακλής, Μ. Γ, Παιδαγωγικά της Λαογραφίας, Αθήνα: Ιωλκός, 2001.
- Μωραΐτη, Τ., Λαϊκή παράδοση και σχολείο, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1997.
- Σαϊτάκης, Γ, «Παραμύθι: Το πέρασμα από τους παραμυθάδες στο σχολείο και στα σύγχρονα μέσα μαζικής επικοινωνίας», στο Αναγνωστόπουλος, Β. Δ. (επιμ.), Λαϊκή παράδοση και σχολείο, Αθήνα: Καστανιώτης, 1999.
- ΥΠΕΠΘ-Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, όλα τα βιβλία των μαθημάτων του Δημοτικού Σχολείου, Γ'ΚΠΣ/ΕΠΕΑΕΚ II/Ενέργεια 2.2.1.
- Φ. 12/429/8526/2/Γ1/18-8-2003 ΥΠΕΠΘ
- ΦΕΚ τεύχος Β' 303-304/13-03-2003